

De främmande språkens didaktik (FRAM). Forskarskola i språkdidaktik med inriktning mot engelska, franska, italienska, spanska och tyska.

Camilla Bardel, Gudrun Erickson, Jonas Granfeldt, Christina Rosén

Forskarskolans inriktning. Flerspråkighet anses idag av många vara en nyckel till kommunikation. Detta synsätt är förhärskande i Europa och avspeglas i våra svenska kursplaner för engelska och moderna språk i grundskolan och gymnasiet. Att undervisa i flerspråkiga miljöer innebär utmaningar men också möjligheter. Det kräver insikt i vad flerspråkighet innebär och vilka förutsättningar flerspråkighet ger för ytterligare språkinläring¹ och språkutveckling. Syftet med forskarskolan är att öka kompetensen hos språklärare främst genom teoretisk insikt i fenomen som flerspråkighet, språkinläring, språkundervisning samt bedömning av språklig kompetens och att därmed skapa bättre förutsättningar för god språkundervisning i svensk skola.

Bakgrund. Förutsättningarna i svensk skola för de främmande språkens didaktik har varierat under de senaste decennierna (Hyltenstam & Österberg 2010). Den europeiska referensramen för språk, *Common European Framework of Reference*, CEFR, har spelat en viktig roll för svensk språkundervisning (Council of Europe/Skolverket 2009). Nyckelord som *kommunikativ kompetens*, *interkulturell förståelse* och *strategier*, som är fundamentala i CEFR, har haft stort inflytande på svensk språkundervisning, och *kommunikativ förmåga* och *strategier* återfinns bland målformuleringarna i de nya ämnesplanerna för gymnasieskolan 2011, men här hittar man även uttryck som *språklig säkerhet*, *variation* och *komplexitet*. Situationen i den svenska skolan idag när det gäller främmande språk utöver engelska är följande: Det föreligger inte något obligatorium i grundskolan. Vad gäller gymnasiets yrkesförberedande program diskuteras inte något obligatorium och för de studieförberedande programmen infördes en kravsänkning 2001, i och med att obligatoriet att fortsätta med ett främmande språk under år 2 och 3 på gymnasiet avskaffades. Man kan konstatera en nedgång i antal slutbetyg i moderna språk sedan 2001 (Skolverket 2006). Enligt Eurobarometern (European Commission 2006) ansåg endast 27 % av svenskarna att alla i EU borde kunna tala två språk utöver sitt modersmål, medan medeltalet för 25 andra medlemsstater var 50 %.² Införandet av Språkval Svenska/Engelska på flera skolor har bidragit till en nedgång för studiet av främmande språk utöver engelska (Tholin & Lindqvist 2009, Hyltenstam & Österberg 2010). Idag väljer 80 % av eleverna i Sverige ett ”modernt språk”, dvs. ett andra främmande språk, i årskurs 6 eller 7, men var femte elev (pojkar i stor utsträckning) avbryter dessa studier. I Skolinspektionens rapport (2010:6) presenteras en granskning av moderna språk som visar att undervisningen vid flera skolor inte i tillräcklig utsträckning utgår från de nationella styrdokumenterna och att eleverna ofta ges små möjligheter till övning i att uppfatta och tala målspråket. Inte heller verkar skolorna göra tillräckligt för att motivera elever till att fortsätta. Orsakerna till avhoppet blir sällan analyserade i syfte att vidta åtgärder för att minska dem. De relateras nästan uteslutande till elevernas förutsättningar. Enligt Skolverkets rapport (2011) behöver skolorna följa upp språkvalet och man föreslår en nationell kompetensutvecklingsinsats för lärare i moderna språk, stimulans till skolhuvudmän för ett större utbud av moderna språk och stödinsatser för att främja och intensifiera skolornas internationella samarbete.

Omvärldsperspektiv. Den svenska ekonomin är beroende av handel med många länder där engelska inte är förstaspråk och kopplingen mellan företagares språkkunskaper och utrikeshandel är tydlig. 43 % av företagare med affärsmässiga kunskaper i andra språk än svenska gör internationella affärer, medan motsvarande andel för företagare utan sådana språkkunskaper är

¹ I denna text används termerna *inläring* och *lärande* synonymt.

² Det bör i detta sammanhang påpekas att EU-kommissionen i den s.k. Vitboken har satt upp målet att alla medborgare förutom sitt modersmål ska få tillfälle att lära sig ytterligare två språk och att Sverige har anslutit sig till detta. Detta mål finns upprepat i flera olika dokument, bland annat i EUs lista över nyckelkompetenser för EUs medborgare (Skolverket 2011:13).

7 % (Företagarna 2010). Behov av språkkunskaper i fler språk än svenska och engelska noteras ständigt inom Europa. Sverige tycks utgöra ett undantag med sin relativt höga nivå i engelska och med det relativt höga ointresse för andra språk som beskrivits ovan. Samtidigt kan man notera ett ställningstagande för flerspråkighet i Skolverkets ämnesplan för moderna språk, där det poängteras att ”kunskaper i flera språk ökar individens möjligheter att ingå i olika sociala och kulturella sammanhang och att delta i ett globaliserat studie- och arbetsliv”.³ Inom EU understryks att det krävs ytterligare ansträngningar i fråga om kvaliteten på språkundervisningen och lärarutbildningen. Under 2011 genomförs en gemensam europeisk studie, ESLC (*European Survey on Language Competences*), som ska pröva de två största främmande europeiska språken (engelska, franska, tyska, spanska och italienska) i varje deltagande land.

FRAM. I den föreslagna forskarskolan vill vi problematisera den situation som belysts ovan och försöka förstå varför tillståndet för främmande språk ser ut som det gör i svensk skola. Syftet med forskarskolan FRAM är framför allt att genom forskning bidra till att höja kvaliteten i undervisningen. Vi vill undersöka hur vi ska leva upp till de flerspråkighetsmål som EU och Sverige ställt upp, hur lärare kan visa på vikten av goda språkkunskaper inför framtida yrkesliv och studier och hur de kan motivera skolelever och få dem att erhålla den spetskompetens som grundläggande färdigheter i fler språk ger. Vi vill även undersöka hur språkundervisning kan anpassas till elevers skilda förutsättningar och behov.

Programbeskrivning. *FRAM* vänder sig till lärare i engelska, franska, italienska, spanska och tyska.⁴ Skolverkets distinktion mellan engelska/moderna språk är befogad med tanke på engelskans status i Sverige och dess förutsättningar för informell och tidig inläring. Vi inkluderar engelskan i forskarskolan för att problematisera de olika språkens ställning. Vi kommer dock att kvotera vid antagningen för att (utan att ge avkall på kvaliteten) få en jämn fördelning mellan språken. Språkdidaktik är ett brett forskarämne som omfattar forskning inom språk- och litteraturvetenskap, didaktik, utbildning och lärande i olika åldrar. Ämnet har sin teoretiska bas i forskning kring språkinläring och undervisning, som kopplad till beprövad erfarenhet ger goda förutsättningar för didaktisk skicklighet. Kunskaper om första, andra- och främmandespråksinläring samt om två- och flerspråkighet är nödvändiga för att man som språklärare ska kunna verka på ett adekvat sätt. Språklärare behöver en solid ämnesmässig och vetenskaplig grund för att uppfylla de mål som lyfts fram i Skolverkets mål (t ex kommunikativ kompetens, strategier, språklig variation och komplexitet). Därför ska forskarskolan bygga på studier i språkämnet i sig, språkvetenskapliga grunder samt språkdidaktik inklusive språkinläringsteori. Den ska ge kännedom om – och redskap för att själv utveckla – moderna undervisningsmetoder som vilar på en solid grund av ämneskunskap och didaktiskt kunnande. Genom ett samarbete mellan fyra institutioner med olika specialiseringar ges forskarskolans licentiander möjlighet till både bredd och specialisering. En obligatorisk kursdel om 22,5 hp som fördelas över de första terminerna ger en gemensam grund för arbetet med licentiatuppsatsen som behandlar ett språkdidaktiskt ämne och kopplar samman teori och empiri i en kvantitativ och/eller kvalitativ undersökning. Omfattningen av kursdel och uppsatsdel kan variera mellan lärosätena, men är i de flesta fallen 45 respektive 75 hp. Forskarskolans huvudsakliga forskningsområden beskrivs nedan.

Individens språkinläring. I forskarskolan kommer vi i första hand att syssla med formell inläring i skolmiljö. Med tanke på flerspråkighetsperspektivet blir det dock viktigt att

³ (<http://www.skolverket.se/sb/d/4168/a/23357/func/amnesplan/subjectId/MOD/titleId/Moderna%20spr%20E5k>).

⁴ Det finns ett antal andra språk som är viktiga främmande språk, t ex kinesiska, japanska, arabiska. Då det ännu finns ett litet antal behöriga lärare inom dessa språk väljer vi att i denna forskarskola satsa på de mer traditionella främmande språken. Det blir en framtida mycket viktig uppgift att utbilda och fortbilda lärare i de kommande stora skolspråken.

relatera formell inläring till informell, t ex av förstaspråket eller av ett andraspråk i en informell miljö. Detta ger möjlighet till förståelse av explicita och implicita kunskapsbaser, vilka kan studeras ur olika perspektiv (De Keyser 2009, Paradis 2009, Ullman 2005, 2009). Informell inläring är också aktuell i svensk CLIL-undervisning (*Content and Language Integrated Learning*) (Sylvén 2007). Intressanta faktorer när man studerar elevers förutsättningar för inläring av vissa strukturer, är utvecklingsgångar och mentala processer, olika språks påverkan på varandra (Ringbom & Jarvis 2009, Falk & Bardel 2011) och ordförrådets utveckling (Lindqvist et al. 2011). Fastställandet av utvecklingsgångar är exempel på konkreta resultat av språkinlärningsforskningen som kan ha didaktiska implikationer. Att utvärdera relevansen för stadiemodeller och undersöka möjligheterna att tillämpa dessa är ett av målen för internationell språkinlärningsforskning (Hulstijn 2007). Hur det språkliga inflödet (inputen) är beskaffat är en annan fråga som fått uppmärksamhet inom forskningen på senare tid. Att inflödets karaktär (t ex frekvensen av olika ord och strukturer) är en avgörande faktor för inläring har lyfts fram. Det finns dock även andra faktorer än frekvens som är viktiga när det gäller förutsättningar för inläring, t ex likhet mellan språkliga strukturer och språks ordförråd. Att en rik och varierad input är av stor vikt är en av idéerna bakom CLIL-undervisningen. CLIL används framför allt i engelska men förekommer i vissa skolor även i andra språkämnen. Kännedomen om CLIL i andra språk än engelska bör öka. I CLIL lärs ämnet in via språket och språket kan sägas komma med ämnet. Ett annat perspektiv på inputen som blir intressant i denna forskarskola är det ämne som kommer med språket, dvs. vilka kulturella och innehållsliga element som förmedlas med språkundervisning. Detta kan även kopplas till motivationens roll för inläring och andra affektiva faktorer.

IKT, lärande och undervisning i språk. Det har länge påpekats att IKT (informations- och kommunikationsteknologi) borde kunna ge språklärare stora möjligheter till t ex varierade undervisningsformer, tillgång till stora mängder autentiskt material och individualiserad undervisning (Svensson 2008) men ändå visar de studier som gjorts att utvecklingen går långsamt (Estling Vannestål & Granath 2008). Detta motiverar i sig att forskarskolan gör IKT, lärande och undervisning i språk till ett temaområde. Lärarna behöver också ha ett vetenskapligt grundat förhållningssätt till IKT för att kunna göra medvetna val av olika IKT- metoder i språkundervisningen. Viss internationell forskning pekar på en rörelse från ett individcentrerat arbetssätt koncentrerat på datorn och programmet i CALL-traditionen (*Computer-Assisted Language Learning*) till ett mer kollaborativt, kommunikativt och integrerande förhållningssätt i den era som präglas av internet och sociala medier (Chapelle 2009). Det är en öppen fråga hur denna process ser ut inom den svenska språkundervisningen. En uppgift är därför att undersöka på vilka premisser, med vilka förväntningar och med viken kunskap språklärarna successivt nyttjar mer IKT resurser i undervisningen samtidigt som eleverna blir allt mer datorvana. Vissa forskare försöker utifrån teorier om språkinläring och språkundervisning definiera vilka teknologibaserade arbetssätt som kan främja elevernas språkutveckling, t ex *Task-based Language Teaching* (TBLT) som sätter de kommunikativa aspekterna av språkanvändning i centrum (Brett & González-Lloret 2009). Den svenska forskningen i fältet har ett visst fokus på engelska (Estling Vannestål & Granath 2008) och på utveckling av expertprogram särskilt för svenska som främmande språk (t ex *Cross-Check*, Bigert et al. 2005). En andra forskningsuppgift är att genomföra empiriska studier i flera språk som beskriver hur lärarna och eleverna arbetar med informationsteknologiska verktyg, hur de upplever att arbeta med språk och IKT och vilka resultat eller effekter som detta arbete leder till. Språkinlärningsforskning har t ex visat att språkutveckling kan ske genom att språkinlärare upptäcker skillnader mellan eget språk och språket hos andra mer avancerade språkanvändare, *notice the gap* (R. Ellis, 1997). I detta sammanhang kan olika teknologier ha medierande roller som bl a kan hjälpa eleverna att fokusera på skillnader mellan det egna språket och andras. Ett enkelt men i stort sett utforskat exempel är rättstavnings- och grammatikprogram. Trots att dessa program nu är relativt avancerade och

mycket vanliga i många språk vet vi mycket lite om hur elever använder dem på främmande språk och med vilka resultat (se dock Sofkova Hashemi, 2008). Ett annat exempel är datorprogrammet Direkt Profil (Granfeldt & Nugues, 2007) för franska som syftar till att ge elever en diagnostisk bedömning av språkutvecklingsnivån i förhållande till inlärningsstadier som etablerats inom språkinlärningsforskningen. Direkt Profil ger ett sammanfattande omdöme och visar för varje elev vilket som är nästa steg i utvecklingen.

Former för bedömning i språk. Bedömning utgör en integrerad del av den didaktiska helheten och ges därmed betydande utrymme i forskarskolan. Ett mål inom forskarskolan är att de studerande skall bli förtrogna med grundläggande teorier, begrepp och aktuell forskning inom området samt även visa förmåga att omsätta sina kunskaper i egen praxis. Den begreppsliga ramen för bedömningsområdet utgörs av ett expanderat validitetsbegrepp, med fokus dels på utveckling av metoder och instrument som på ett optimalt sätt speglar det som skall bedömas, dels på användningar och konsekvenser av de resultat som bedömningen ger upphov till (Messick 1996, Bachman 2005, Erickson 2009). En förutsättning för, och central aspekt av, validitet är reliabilitet, d.v.s. bedömningars tillförlitlighet, vilket relateras till begrepp som rättvisa och likvärdighet. Väsentliga frågor rör syften, kunskapsobjekt, metoder, aktörer och effekter. Konkret innebär detta bl. a. forskning kring kursplaner, formativa och summativa bedömningsformer samt *feedback* och dokumentation (Gardner 2006, Apelgren & Molander Beyer 2009). I detta ingår analys av nationella prov och bedömningsmaterial (Erickson 2006) samt internationella studier. I forskarskolan vill vi göra kopplingar till internationella bedömningsformer och ramverk, i synnerhet till CEFR (Council of Europe/Skolverket 2009). Detta dokument, som har stor betydelse för undervisning och bedömning i och utanför Europa, finns översatt till 38 språk, vilket ger möjlighet till studier på studenternas respektive målspråk. I forskningsområdet ingår även analys av den europeiska språkportfolion samt internationella certifikatsprov inom respektive målspråk, med avseende såväl på innehåll som på form och användning, samt europeiska riktlinjer för god praxis vid prov och bedömning i språk.

Betydelse. Forskarskolan ökar språklärares teoretiska kunskaper om lärande, undervisning och bedömning. Den kan bli en grund för svensk utbildningsvetenskaplig forskning kring de främmande språkens didaktik med fokus på individens språkinläring, IKT och bedömning i svensk skolmiljö. Den möjliggör också ett mycket betydelsefullt och fruktbart möte mellan forskare och erfarna lärare, som kan leda till utveckling och precisering av definitionen av ämnet språkdiraktik.

Internationellt samarbete. Forskarskolans ledning har väl utvecklade kontakter med forskare inom det språkdiraktiska fältet i Europa och USA. Samarbete finns sedan länge med prof. Alex Housen och hans grupp vid Vrije Universiteit, Bryssel. Housen har ett flertal gånger gästföreläst vid SU och LU. Det finns kopplingar mellan den här skisserade forskarskolan och ett utbildningsprogram som just nu ges i Bryssel kring flerspråkig utbildning, lärande och undervisning.⁵ Housen kommer att delta vid forskarskolans seminarier.

Nationellt samarbete. Forskarskolans handledare har ett tätt samarbete med forskare inom det språkdiraktiska fältet på nationell nivå (se referensgrupp nedan). Forskarskolan kommer även att samarbeta med spetsutbildningen i moderna språk vid gymnasiet på Katedralsskolan i Lund. Det finns nära kontakter med ledningen för Spetsutbildningen och en av de ansvariga ingår i forskarskolans referensgrupp (L. Lutas).

Referensgrupp. Som komplement till deltagande forskare/handledare har vi en referensgrupp bestående av personer inom vårt gemensamma nationella nätverk. Dessa är personer som kan tänka sig att ställa upp i olika funktioner, gästföreläsare, externa handledare, examinatorer eller opponenter vid seminarier:

---

⁵ <http://www.vub.ac.be/iPAVUB/Postgraduaten/Resources/PGMultilingual2011.pdf>

FRAM Forskningsprogram

Engelska: Fil dr Henrik Gyllstad, universitetslektor, Lunds universitet, Fil dr Maria Estling Vanneståhl, universitetslektor, Linnéuniversitetet, Fil dr Ibolya Maricic, universitetslektor i engelska, Linnéuniversitetet, Docent Una Cunningham, universitetslektor i engelska, Stockholms universitet.

Spanska: Fil dr Rakel Österberg, universitetslektor, Stockholms universitet, Fil dr Andrea Castro, universitetslektor Göteborgs universitet.

Franska: Docent Victorine Hancock, projektforskare, Stockholms universitet, Fil dr Fanny Forsberg Lundell, akademiforskare, Stockholms universitet, Fil. dr Liviu Lutas, post-docforskare, Lunds universitet, Fil dr Jean-Georges Plathner, universitetslektor Linnéuniversitetet, Fil dr Elisabeth Tegelberg, universitetslektor i franska Göteborgs universitet, Docent Marianne Molander Beyer (docent i franska, universitetslektor i språkdidaktik), Göteborgs universitet, Fil dr. Christina Lindqvist, forskarasistent, Uppsala Universitet. Italienska: Fil dr Petra Bernardini, universitetslektor, Lunds universitet.

Tyska: Fil dr Alexander Bareis, forskarasistent Lunds universitet, Fil dr Angela Marx Åberg, universitetslektor, Professor Anita Malmqvist, Umeå universitet, Fil dr Ingela Valfridsson, universitetslektor, Umeå universitet, Professor Sigrid Dentler, Göteborgs universitet.

Övriga områden, lingvistik, didaktik, språkinläring: Professor Marianne Gullberg, Lunds universitet, Professor Gisela Håkansson, Lunds universitet, Professor Solveig Granath, Karlstads universitet, Fil dr Christine Eriksdotter, Stockholms universitet.

Bibliografi

- Apelgren, B-M. & Molander Beyer, M. 2009. Lärande och bedömning – ett språklärarperspektiv. I Tornberg, U. et al. *Språkdidaktiska perspektiv., Om lärande och undervisning i främmande språk*, 174-189. Stockholm: Liber.
- Bachman, L. F. 2005. Building and Supporting a Case for Test Use. *Language Assessment Quarterly*, 2(1), 1-34.
- Bigert, J. Kann, V., Knutsson, O. & Sjöbergh, J. 2005. Grammar checking for Swedish second language learners. Chapter in CALL for the Nordic Languages, 33-47. Copenhagen Studies in Language 30, Copenhagen Business School. Samfundslitteratur.
- Brett, D. & González-Lloret, M. 2009. Technology-Enhanced Materials. In Long, M. H. & Doughty, C. J. *The handbook of Language Teaching*, 351–369. Oxford: Blackwells.
- Chapelle, C. 2009. Computer-Assisted Teaching and Testing. In Long, M. & Doughty, (eds.) *The handbook of Language Teaching*, 628–644. Oxford: Blackwells.
- Council of Europe/Skolverket 2009. Gemensam europeisk referensram i språk: lärande, undervisning, bedömning. Stockholm: Skolverket.
- De Keyser, R. 2009 Cognitive-psychological processes in second language learning. I Long, M. H. & Doughty, C. J. *The handbook of language teaching*. Oxford: Blackwell.
- Ellis, R. 1997. *SLA research and Language Teaching*. Oxford University Press.
- Erickson, G. 2006. Bedömning av och för lärande: En kollaborativ ansats i arbetet med nationella prov i språk. I U. Tornberg (red.), *Mångkulturella aspekter på språkundervisningens kommunikativa praktiker*, 187-207. Örebro universitet.
- Erickson, G. (2009). ”Att bäras åt” – Om den goda bedömningens flerfaldighet och ömsesidighet. I Tornberg, U. et al. *Språkdidaktiska perspektiv. Om lärande och undervisning i främmande språk*, 159-173. Stockholm: Liber.
- Estling Vannestål, M. & Granath, S. 2008. *IKT i språkundervisningen i teori och praktik. Fönster mot språk och litteratur*. Karlstad, Karlstads universitet: Centrum för Språk- och litteraturredidaktik.
- European Commission 2006. *Europeans and their Languages. Special Eurobarometer*, 243.
- Falk, Y. & Bardel, C. 2011. Object pronouns in German L3 syntax: Evidence for the L2 status factor. *Second Language Research*, 27 (1), 59-82.
- Företagarna 2010. *Språkkunskaper ger export*. Rapport från företagarna.
<http://www.foretagarna.se/Global/Rapporter/2010/Språkkunskaper%20ger%20export.pdf>
- Gardner, J. 2006. *Assessment and Learning*. London: Sage Publications.
- Granfeldt, J. & Nuges, P. 2007. Evaluating stages of development in second language French: A machine-learning approach. I Nivre, J. Heiki-Jaan Kaalep, Muischnek, K. & Mare Koit, M. NODALIDA 2007 Conference Proceedings, 73-80. Tartu, May 25-26 2007.
- Hulstijn, J. 2007. Fundamental issues in the study of second language acquisition. In Roberts, L. Gürel, A., Tatar, S & Martin, L. *Eurosla yearbook 2007*. Amsterdam: Benjamins.
- Hyltenstam, K. & Österberg, R. 2010. Foreign language provision at secondary level in Sweden. *Sociolinguistica* No. 24, 2010, s.85-100.
- Lindqvist, C., Gudmundson, A. & Bardel, C. utkommande 2011. Lexical richness in French and Italian L2 oral production. Near-native aspects of the advanced learner’s lexicon. *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching* 49.
- Messick, S. A. 1996. Validity and washback in language testing. *Language Testing*, 13(3), 241–256.
- Paradis, M. 2009. *Declarative and procedural determinants of second languages*. Amsterdam: Benjamins.
- Ringbom, H. & Jarvis, S. 2009. The importance of cross-linguistic similarity in foreign language learning. I Long, M. H. & Doughty, C. J. *The handbook of language teaching*. Oxford: Blackwell.
- Skolinspektionen 2010. Moderna Språk. Skolinspektionens rapport 2010:6.
- Skolverket 2006. Skolverkets lägesbedömning 2006. Förskola, skola och vuxenutbildning. Rapport 2006:288.

FRAM Forskningsprogram

Stockholm: Skolverket.

Skolverket 2009. Utvecklingsbehov avseende IT-användningen inom skolan. Tillgänglig via

[<http://www.skolverket.se/publikationer?id=2244>]

Skolverket 2011. Redovisning av regeringsuppdrag angående utveckling av språkvalen moderna språk och svenska/engelska. Dnr U2010/4019/S. Stockholm: Skolverket.

Svensson, P. 2008. *Språkutbildning i en digital värld – informationsteknik, kommunikation och lärande*.

Stockholm: Norstedts akademiska förlag.

Sofkova Hashemi, S. 2008. *Skrivstödets roll för skolbarnens textskapande*. I Granfeldt, J., Håkansson, G., Källkvist, M. & Schlyter, S. *Språkinläring, språkdidaktik och teknologi. Rapport från ASLA:s höstsymposium*, Lund, 8-9 november 2007.

Sylvén, L. K. 2007. Swedish CLIL students' extracurricular contact with English and its relation to classroom activities. In Marsh, D. & Wolff, D. *Diverse Contexts - Converging Goals. CLIL in Europe* 237-252.

Tholin, J. & Lindqvist, A. K. 2009. *Språkval engelska/svenska på grundskolan - en genomlysning. Rapport nr. 3:2009*. Högskolan i Borås: Institutionen för pedagogik.

Ullman, M. 2005. A cognitive neuroscience perspective on second language acquisition: declarative/procedural model. In Sanz, C., editor, *Mind and context in adult second language acquisition. Methods, theory, and practice*, Washington, D.C: Georgetown University Press, 141–78.

Ullman, M. 2009. Declarative and procedural memory in first and second language. Paper presented at Georgetown University Round Table, 13–15 March.